

Mu'allaka Şairlerinden:

'AMR B. KULSÛM

*Prof.Dr. Süleyman TULUÇ**

I. HAYATI:

1. Adı, Nesebi, Ailesi:

Tam adı ve nesebi 'Amr b. Kulsûm b. Mâlik b. 'Attâb b. Zuheyr b. Cuşem et-Tağlibî'dir¹. Künyesi Ebû 'Abbâd², Ebu'l-Esved³ veya muhtemelen Ebû 'Umeyr⁴ idi. Orta Elcezire taraflarında oturan⁵, daha çok Hıristiyanlığın etkisi altında kalan⁶ ve Araplar'ın büyük kabilelerinden biri olan Tağlib kabilesinin Cuşem koluna mensuptu. Doğum tarihi bilinmemektedir. M. V. asrın son yarısı ile VI. asrın hemen hemen tamamını içine alan uzun bir zaman dilimi içinde yaşadığı muhakkaktır. Babası kabile reisi olup Araplar'ın tanınmış süvarilerinden Kulsûm b. Mâlik, annesi ise ünlü şair İmru'ulkays (öl. M. 545'e doğru)'ın dayısı el-

* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgati, Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ el-Ya'kûbî, *Târih*, Beyrut 1379 1960, I.263; İbnü'l-Cerrâh, *Men İsmihü 'Amr mine 'y-Şu'arâ'*, nşr. 'Abdul'azîz b. Nâsir el-Mâni', Kahire 1412 1991, s.48; Ebu'l-Ferec el-İsfâhâni, *Kitâbu'l-Âğânî*, Beyrut 1414-15 1994, XI.35; el-Merzubâni, *Mu'cenne 'y-Şu'arâ'*, nşr. F.Krenkow, 2. baskı, Beyrut 1402 1982, s.202.

² ez-Zeyzânî, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seh'*, Beyrut 1382 1963, s.117; Mehmed Felûni, *Târih-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, I, İstanbul 1332 1917, s. 756.

³ Muhammed b. Habîb, *Kuna 'y-Şu'arâ'* ve *Men Galebet Konyetihü 'alâ İsmih (Nevâdirü'l-Mahhûdât, V II içinde, nşr. 'Abdusselâm Harûn)*, Kahire 1373 1954, s. 293; İbnü'l-Cerrâh, s.48.

⁴ el-Merzubâni, *a.g.e.* s.202.

⁵ R. Blachère, "'Amr b. Kulhûm", *EP* (Ang 1, 1452, 'O R Kehhâle, *Mu'cenne Kabâ'idü'l-'Arab el-Kadîme ve'l-Hadîse*, 2. baskı, Beyrut 1398 1978, I, 120; H.Kindermann, "Tağlib", *İİ*, XI.621.

⁶ A.S.Tritton, "'Nasârâ", *İİ*, IX, 77; H.Kindermann, "Tağlib", *İİ*, XI, 622.

⁷ İbn Dureyd, *el-İşâkâk*, nşr. 'Abdusselâm M. Harûn, 2. baskı, Beyrut 1399 1979, s.338.

Muהלhil b. Rebîa⁸ (öl. M. 525'e doğru)'nın kızı Leylâ'dır⁹. Endülüs'lü dilci Ebû 'Ubeyd el-Bekrî (öl. 487/1094), onun isminin Esmâ' olduğunu¹⁰ söyler. 'Amr b. Kulsûm'un Murre adlı bir kardeşi vardı. O, Hîre (Lahmî) Hükümdarı el-Munzir b. en-Nu'mân b. el-Munzir ile kardeşini öldürmüştü. Tağlib kabilesinden şair el-Ahtal (öl. 92/708), bir şiirinde bu hususa değinerek övünür¹¹.

'Amr b. Kulsûm, henüz 15 yaşında iken, Irak'ta Hîre Emirliği'nin nüfuzu altındaki bölgelerde oturan kabilesine reis olmuştu. Arap Yarımadası, Suriye, Irak ve Necid'de dolaştı¹². O da ünlü şair Lebîd¹³ (öl. 41/661) gibi Araplar'ın meşhur süvarilerindendi¹⁴ (Fursânu'l-'Arab); cesareti, atılğanlığı ve gözü pekliliği¹⁵ (Futtâku'l-'Arab) ile büyük bir şöhret kazanmıştı.

2. Hîre Hükümdarı 'Amr b. Hind'i Öldürmesi:

Son derece gururlu olan 'Amr'ın Hîre Hükümdarı 'Amr b. Hind¹⁶ (saltanatı: M.563-578)'i öldürdüğü de bilinmektedir. Rivayete göre bu olay şöyle cereyan etmiştir:

⁸ el-Muהלhil ('Adî) b. Rebî'a hakkında, msl. bk. İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve ş-Şu'arâ'*, nşr. Muflid Kumeçya, Beyrut 1401/1981, s.134-135; *Kitâbu'l-Ağânî*, V, 35 v.dd., VI, 376 v.d.; R.A.Nicholson, *A Literary History of the Arabs*, Cambridge 1969, s. 58, 76; Mahmûd Hasan Ebû Nâcî, *Şu'arâ'u'l-'Arabî'l-Fursân fi'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Dimaşk 1404/1984, s.123-146; bk. bir de Butrus el-Bustânî, *Udebâ'u'l-'Arab fi'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm*, Beyrut 1989, s.89-95; Rıza Halilov, "ez-Zîr Ebû Leylâ el-Muהלhil b. Rebî'a Sîresinde Bir Kompozisyon Usulü Olarak Odaklanma", *Millî Folklor*, c.6, sy.43 (Güz/Autumn 1999), s. 37-41.

⁹ Krş. İbn Reşîk, *el-'Umde fi Mehâsini's-Şi'r ve Âdâbîhi ve Nakdihi*, nşr. M.Muhyiddîn 'Abdulhamîd, Mısır 1383/1963, I, 87; R.A.Nicholson, s.109-110; Tâhâ Huseyn, *Fi'l-Edebi'l-Câhili*, 16. baskı, Kahire, ts., s.219.

¹⁰ Msl.bk. 'Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetu'l-Edeb*, nşr. 'Abdusselâm M.Hârûn, 3. baskı, Kahire 1409/1989, III,183; a.mlf., *Hâşiye 'alâ Şerhi Bânet Su'ad*, nşr. Nazif M.Hoca, Beyrut 1400/1980, I, 481.

¹¹ Hamza el-İstâhânî, *Târîhu Sini Mulûki'l-'Arz ve'l-Enbiyâ'*, Beyrut, ts., s.84; İbn Kuteybe, s. 103; *Kitâbu'l-Ağânî*, XI, 37.

¹² ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, nşr. Zuheyr Fethullâh, 8. baskı, Beyrut 1989, V,84.

¹³ Lebîd hakkında geniş bilgi için bk. Süleyman Tülücü, "Büyük Bir İslâm Şâiri: Lebîd", *AIÜFD*, X (1991), s. 173-180.

¹⁴ İbnü'l-Cerrâh, *a.g.e.*, s.48.

¹⁵ Muhammed b. Habîb, *Kitâbu'l-Muhabber*, nşr. Ilse Lichtenstädter, Haydarâbâd 1361/1942, s.192; el-Muberrred, *el-Kâmil*, nşr. M.A.ed-Dâli, Beyrut 1406/1986, I,292; es-Se'âibîl, *Simâru'l-Kulûb fi'l-Muzâf ve'l-Mensûb*, nşr. İbrâhîm Sâlih, Dimaşk 1414/1994, I, 235.

¹⁶ 'Amr b. el-Munzir (Hind): Sertliği ve katıllığından dolayı "Mudarritu'l-Hicâre" (taşlara ses çıkartan) veya "Muharrik" (yakıcı) lâkabını almış olan ünlü Hîre hükümdarı. M.578 yıllarına doğru 'Amr b.

Tağlib ile Bekr kabileleri arasında çıkan yeni bir ihtilâfi, kabilelerinin sözcüsü sıfatıyla, her ikisi de *Mu'allaka* şairi olan 'Amr ile el-Hâris b. Hillize (öl. M.570'e doğru), iki taraf arasında hakemlik etmesi için, aynı Hîre hükümdarına arz ettiler¹⁷. 'Amr b. Kulsûm'un gururu ve tehditkâr tutumu hükümdarı kızdırdı ve kendisine arz edilen meselede Bekr kabilesi lehinde hüküm verdi. Bundan dolayı, 'Amr b. Kulsûm ve beraberindekiler, bu ziyaretten kızgın ayrılmışlardı¹⁸.

Eski Arap kaynaklarının, ünlü nesep âlimi ve dilci İbnü'l-Kelbî (öl. 204/819)'ye istinaden naklettiklerine göre, 'Amr b. Hind, bir gün nedimlerine: "Arap kavmi içinde annesi benim anneme hizmet etmekten kaçınabilecek bir kimse var mı?" diye sorar. Onlar da: "Evet, 'Amr b. Kulsûm'un annesi Leylâ, annenize hizmet ve boyun eğmeyi kabul etmez" deyince, 'Amr b. Hind: "Niçin?" diye sebebini sorar: "Çünkü onun babası el-Muhelhil b. Rebî'a, amcası Araplar'ın en azizi Kuleyb b. Rebî'a'dır. Kocası Kulsûm b. Mâlik'tir ki Araplar'ın en meşhur kahramanlarından. Oğlu 'Amr da kavminin seyyididir" cevabını verirler. Bunun üzerine 'Amr b. Hind, 'Amr b. Kulsûm'u davet eder, ayrıca annesi Leylâ'nın da kendi annesi Hind'i ziyarete gelmesini emreder. 'Amr b. Kulsûm, beraberinde annesi de olduğu halde, Benî Tağlib'den bir kısım insanlarla Elcezîre'den Hîre'ye gelir, Fırat nehrinin kenarında konaklar. Hükümdar, bunları; Hîre ile Fırat nehri arasında kurdurmuş olduğu çadırlarda kabul ederek şairi kendi çadırına alır ve annesini de kendi annesinin çadırına gönderir. 'Amr b. Hind'in annesi olan Hind, şair İmru'ulkays'ın halası; 'Amr b. Kulsûm'un annesi olan Leylâ da İmru'ulkays'ın annesi Fâtîma bint Rebî'a'nın kardeşinin (el-Muhelhil) kızı idi. Aralarında böylece akrabalık da vardı. 'Amr b. Hind annesine, çadırdan hizmetçileri savıp bazı işlerde Leylâ'yı istihdam etmesini tenbih etmiş olduğundan

Kulsûm tarafından öldürülmüştür (bk. Hamza el-İsfahânî, s.84; M.Şemseddin, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1338-1341, s.343; A.J.Wensinck, "'Amr b. Hind", *EI²* (İng.), 1,451-452; Philip K.Hitti, *Siyâsi ve Kültürel İslâm Tarihi*, çev. Salih Tuğ, İstanbul 1980, 1,126; ez-Ziriklî, V, 86-87.

¹⁷ G.Rothstein, *Die Dynastie der Lahmiden in al-Hîra*. Berlin 1899, s.100 v.d.; H.Kindermann, "Tağlib", *IA*, XI, 622.

¹⁸ Muharem Çelebi, "'Amr b. Kulsûm", *DİA*, III, 85-86.

sofralar kurulup yemekler yendikten sonra meyveler verilmeye başlayınca, Hind Leylâ'ya; "Ey Leylâ şu tabağı bana uzativer" der. Leylâ ise: "İhtiyacı olan işini kendisi görsün" diyerek reddeder. Hind ısrar edince, Leylâ tahkir edildiğini söyleyerek yardım dilemeye başlar. 'Amr b. Kulsûm, annesinin sesini iştirir iştirmez, sinirlenerek kalkar ve orada başka kılıç olmadığından, 'Amr b. Hind'in direkte asılı bulunan kılıcını alarak 'Amr b. Hind'in başına vurur ve onu öldürür. Hemen Tağlibliler'i çağırır; çadırdaki her şeyi yağma ederler ve birçok ganimetlerle Elcezire taraflarına giderler¹⁹ (M. 578 yıllarına doğru).

'Amr b. Kulsûm'un büyük bir cesaret göstererek, Hîre hükümdarını öldürmesiyle ilgili olarak أَفْتَكُ مِنْ عَمْرٍو بْنِ كَلْتُومٍ ('Amr b. Kulsûm'dan daha atılan)²⁰ darb-ı meseli ortaya çıkmış ve Araplar arasında meşhur olmuştur²¹.

Emevîler devrinde yaşayan Tağlib'li şairlerin bu olayla övünmelerine bakılırsa, ilk bakışta şüpheli görünmekle beraber, doğruluğuna inanılabilecek olan bu olayın sonucu kabile için hayırlı olmamıştır. 'Amr b. Kulsûm, kabilesi ile yurdunu terk etmek, Doğu ve Kuzey Arabistan'da dolaşmak, her gidilen yerde yeni savaşlar yapmak zorunda kaldıktan sonra eski yurduna dönmüştür²². Bununla beraber o, kendisini uzaktan uzağa tehdit eden yeni Hîre Hükümdarı en-Nu'mân b. el-Munzir (saltanatı: M.580-602)'i şiddetle yermekten çekinmemiştir²³.

¹⁹ Muhammed b. Habîb, *Kitâbu'l-Muhabber*, s.202-204; İbn Kuteybe, s.102; İbnü'l-Cerrâh, s.50; *Kitâbu'l-Ağânî*, XI,36; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târîh*, nşr. C.J.Tomberg, Beyrut 1399/1979, I,547-548; 'Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetu'l-Edeb*, III,184-185; H.Mehmed Zihni, *Meşâhîru'n-Nisâ*, sad. Bedreddin Çetiner, İstanbul 1982, II, 191-192; Nicholson, s.109-110, Mahmûd Es'ad, *Târîh-i Dîn-i İslâm*, İstanbul 1327, I,352-353, dipnot: eş-Şinkîlî, *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-'Asr ve Ahbârü Şu'ard'ihâ*, Dâru'l-Endelus, Beyrut, ts., s.41-42; Mehmed Fehmî, *a.g.e.*, s.763; M.Şemseddin, s.343-345; İhâ Huseyn, s.220; Şerafeddin Yaltkaya, *Yedi Askı*, İstanbul 1985, s.83-84.

²⁰ Hamza el-İsfahânî, *ed-Durretu'l-Fâhire fi'l-Emsâli's-Sâ'ire*, nşr. 'Abdulmecid Katâmiş, Kahire 1971, I,339; el-Meydânî, *Mecma'u'l-Emsâl*, nşr. M.Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Kahire 1398/1978, II,471; ez-Zemahşerî, *el-Musteksâ fi Emsâli'l-'Arab*, nşr. M. 'Abdulmu'îd Hân, Beyrut 1408/1987, I,266; G.W.Freytag, *Arabum Proverbia*, Bonn 1838-1843, II,233; Nicholson, s.109; eş-Şinkîlî, s.41; M.Tevfik Ebû 'Alî, *el-Emsâlu'l-Arabiyye ve'l-'Asru'l-Câhili*, Beyrut 1408/1988, s.141.

²¹ Mahmûd Es'ad, *a.g.e.*, I, 353.

²² "Amr b. Kulsûm", *TA*, II,389

²³ *Kitâbu'l-Ağânî*, XI, 39.

3. Hîre Hükümdarı en-Nu'mân'la Savaşıması:

'Amr b. Kulsûm'un Hîre Hükümdarı 'Amr b. Hind'i katletmesinden bir zaman sonra, Münzirliler (Âl-i Menâzire), Benî Tağlib'e karşı düşmanca davranmaya ve onlarla savaşımaya başladılar. Nihayet 'Amr b. Hind'in kardeşi IV. Munzir, onları, Elcezîre'den çıkmaya zorladı. Bunun üzerine Suriye topraklarına geldiler. Burada Gassânîler hüküm sürüyordu. Gassânî Hükümdarı 'Amr b. Ebî Hucr onlara uğradı²⁴. Ünlü tarihçi İbnu'l-Esîr (öf. 630/1233), bu hükümdarın el-Hâris b. Ebî Şemir (el-Hâris b. Cebele, el-Hâris el-A'rec²⁵, saltanatı: M.529-569) olduğunu söyler ve şunları kaydeder: "Bunun üzerine Tağlibliler, onu karşılamadılar²⁶. Hükümdar öfkelenmiş, seyyidleri 'Amr b. Kulsûm'u talep etti ve onu tehdit etti. Savaştılar, Gassânîler hezimete uğradılar. Öldürülen çok sayıda insan arasında el-Hâris'in kardeşi de vardı."²⁷ Sonra Tağlibliler Elcezîre'ye geri döndüler. Çok geçmeden, Hîre'deki Ebû Kâbûs en-Nu'mân b. el-Munzir, oğlu el-Munzir'in komutasında onlarla savaşmak üzere bir ordu gönderdi. Benî Tağlib onları bozguna uğrattı ve el-Munzir b. en-Nu'mân öldürüldü. Onu öldüren 'Amr b. Kulsûm'un kardeşi Murre idi²⁸.

4. Benî Hanîfe Tarafından Esir Edilmesi:

'Amr b. Kulsûm, Bahreyn'de oturan Benî Temîm üzerine bir baskın yaptı. Sonra Kays b. Sa'lebe Oğulları'ndan bir kabile üzerine yöneldi. Ganimet olarak birçok mal, esir ve tutsak elde etti. Nihayet Yemâme'deki Benî Hanîfe'ye ulaştığı zaman, Benî Suhaym, ona karşı çıktı. Başlarında Yezîd b. 'Amr b. Şemir vardı. O, güçlü ve iri bir insandı. 'Amr'a saldırdı, onu yaraladı, atından yere düşürdü, esir etti ve deri kayışla bağladı. Ancak daha sonra Yezîd onu affetti. Onun için bir çadır

²⁴ Butrus el-Bustânî, *a.g.e.*, s.154.

²⁵ Krş. Nicholson, *a.g.e.*, s.51, ayrıca bk. İndeks, s.493-494

²⁶ Krş. *Knabtu'l-Ağâni*, XI, 38-39.

²⁷ İbnu'l-Esîr, *a.g.e.*, I, 539-540.

²⁸ Butrus el-Bustânî, *a.g.e.*, s. 154-155

kurdurdu. Onun için hayvan kesti, onu giydirdi, soylu devesine bindirdi ve ona şarap ikram etti²⁹.

5. Ölümü ve Diğer Aile Fertleri:

'Amr b. Kulsûm, uzun süren dağdağalı bir hayattan sonra, tahminen 150 yaşında olduğu halde ölmüştür³⁰. Bu bakımdan, uzun ömürlüler (el-mu'ammerûn) arasında sayılır³¹. Tanınmış dilci ve nesep âlimi Muhammed b. Habîb (ö.245/859)'in kaydettiğine göre, ölümüne, ailesi içindeki bir meseleden dolayı oğluna ve eşine kızarak, herhangi bir şey yemeden, sırf şarap içmesi sebep olmuştur³². 'Amr b. Kulsûm'un ölüm tarihi kesinlikle belli değildir. Bir rivayete göre, M.570³³ yılı ileri sürülürse de 584³⁴ veya 600³⁵ yılında ölmüş olması da ihtimal dahilindedir. Hasan es-Sendûbî ise, onun, çok zaman sonra, 622 senesinde öldüğünü ifade eder³⁶. Bazı kaynaklarda, ölümünden önce oğullarına öğütlediği beliğ, güzel bir vasiyete yer verilmiştir³⁷.

'Amr b. Kulsûm'un aile efradına gelince, onun eşlerinin sayısını ve adlarının ne olduğunu kesin olarak bilmiyoruz. *Mu'allaka*'sının 5. ve 6. beyitlerinde hitap ettiği Ummu 'Amr'ın³⁸ onun sevgilisinin künyesi olduğu³⁹ kuvvetle muhtemeldir. Yine *Mu'allaka*'sının 14. beytinde geçen Leylâ da onun

²⁹ *Kitâbu'l-Ağâni*, XI, 37-38; Butrus el-Bustânî, *a.g.e.* s.155-156.

³⁰ *Kitâbu'l-Ağâni*, XI, 40; eş-Şinkîlî, s.42.

³¹ R.Blachère, "'Amr b. Kulthûm", *EF* (Ing.), I,452; Fu'ad Sezgin, *Târîhu'l-Turâsi'l-'Arabi*, trc. M.Fehmî Hicâzî, Riyad 1409/1982, II/2, s.37.

³² *Kitâbu'l-Muhabber*, s.470-471, krş. Ebû Hâtim es-Sicistânî, *el-Mu'ammerûn ve'l-Vesâyâ*, nşr. 'Abdulmun'im Âmir, Kahire 1961, s.36; İbnu'l-Esir, *a.g.e.* I, 506

³³ eş-Şinkîlî, *a.g.e.*, s.40.

³⁴ Muharrem Çelebi, "'Amr b. Kulsûm", *DIA*, III,85

³⁵ Corci Zeydân, *Târîhu Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye*, Beyrut 1983, I, 109; I. Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, çev.Azmi Yüksel-Rahmi Er, Ankara 1993, s.28.

³⁶ Hasan es-Sendûbî, *Ahbârü'l-Merâkise ve Eş'ârühüm fi'l-Câhiliyye ve Sadri'l-İslâm* (Hasan es-Sendûbî, *Şerhu Divânı İmri'İlkays*, Kahire, ts. içinde) s.338.

³⁷ Bk. *Kitâbu'l-Ağâni*, XI, 40; Butrus el-Bustânî, *a.g.e.*, s. 156-157.

³⁸ *ez-Zevcenî*, *a.g.e.* s.119; et-Tibrizî, *Şerhu'l-Kasâ'idi'l-'Aşr*, nşr. 'Abdusselâm el-Hûfî, Beyrut 1405/1985. s.256; Şerafeddin Yalıtıkaya, *a.g.e.* s.85-86.

³⁹ H.Mehmed Zihmî, *a.g.e.*, I,107.

sevgililerinden biridir⁴⁰. Bize ulaşan bilgilere göre, şairin el-Esved, 'Abdâd ve 'Umeyr adlı üç oğlu vardı. Bunlardan el-Esved, babası çok yaşlandığı sıralarda kabilesinin seyyidi idi⁴¹ ve onun bazı şiirleri bize kadar gelmiştir⁴². 'Abdâd ise Bısr b. 'Amr b. 'Udes'i öldürmüştür⁴³. 'Amr b. Kulsûm'un nesli devam etmiş ve torunlarından Kulsûm b. 'Amr el-'Attâbî (öl.220/835), Abbasîler döneminde yaşamış, mümtaz bir şair, hatip ve kâtip olarak şöhret kazanmıştır⁴⁴. Hattâ, İbnu'l-Esîr'in H.318 yılı havâdisi arasında kaydettiğine göre, Musul topraklarında baş kaldıran, ismi el-Ağarr b. Mutirre et-Tağlibî olan bir Hâricî, kendisinin, şair 'Amr b. Kulsûm'un kardeşi 'Attâb b. Kulsûm et-Tağlibî'nin evlâdından olduğunu iddia etmişti. Bilâhare öldürülmüştür⁴⁵.

II. ESERİ, EDEBİ ŞAHSİYETİ:

'Amr b. Kulsûm'un kabilesi Tağlib içinde, gerek Câhiliye döneminde gerekse Emevîler devrinde birçok şair yetişmiştir. Bunlar arasında el-Muhelhil, Ufmûn et-Tağlibî (öl. M. 564'e doğru) ve el-Ahtal'ı zikredebiliriz. es-Suyûtî (öl. 911/1505)'nin kaydettiğine göre 'Amr, aslında şiiri az olan (el-mukillûn) şairlerdendi⁴⁶. Ancak onun uzun bir ömür sürdüğü nazarı itibara alınırsa ve diğer taraftan, bugün 100 kûsür beyit hâlinde elimize ulaşan *Mu'allaka*'sının aslında 1.000 beytin üzerinde olduğu yolundaki tarihî rivayet⁴⁷ şayet doğru ise, o zaman, hiç de az sayılamayacak miktarda şiir yazdığı düşünülebilir. Muhtemelen, çeşitli

⁴⁰ Krş. Şerafeddin Yaltkaya, *a.g.e.*, s.86; İsmet Zeki Eyuboğlu, *Yedi Aski, Arap Şiirinin İlk Parlak Dönemi*, İstanbul 1985, s.44,69 dipnot 64.

⁴¹ Muhammed b. Habîb, *Kitâbu'l-Muhabber*, s.471.

⁴² Fu'âd Sezgin, *a.g.e.*, II/2, s.38.

⁴³ İbn Kuteybe, *a.g.e.*, s. 103; *Kitâbu'l-Ağâni*, XI, 37.

⁴⁴ İbn Kuteybe, *a.g.e.*, s.103; İbnu'l-Mu'tez, *Tabakâtu's-Şu'arâ'*, nşr. 'Abdussettâr A.Ferrâc, 4. baskı, Kahire, ts. 261-263; *Kitâbu'l-Ağâni*, XI, 37; el-Merzubanî, *Mu'cemu's-Şu'arâ'*, s.351-352; İbn Hallikân, *Vefeyâtu'l-A'yân*, nşr. İhsân 'Abbâs, Beyrut 1397/1977, IV, 122; ez-Ziriklî, *a.g.e.*, V,231.

⁴⁵ İbnu'l-Esîr, *a.g.e.*, VIII, 221.

⁴⁶ es-Suyûtî, *el-Muzhir fi 'Ulûmi'l-Luga ve Envâ'ihâ*, nşr. M.Ahmed Câdelmevlâ v.dğr., Kahire, ts., II,487.

⁴⁷ Mehmed Fehmi, *a.g.e.*, s.761.

nedenlerle bunların önemli bir kısmı bize ulaşmamıştır⁴⁸. Ondan bize 250 kadar beyit kalmıştır. Bunun 106 veya 116 beyti *Mu'allakât*'ta yer almaktadır⁴⁹. Şiirleri başta *el-Ağâni* olmak üzere çeşitli tarihî ve edebî eserlerde dağınık vaziyette bulunmaktadır⁵⁰.

'Amr b. Kulsûm'un *Divân*'ı (şiirleri), dil âlimi İbnu's-Sikkît (öl. 244/858) tarafından ele alınıp işlenmiştir⁵¹. İlk defa, Cizvit Hıristiyan papazı L.Şeyho (Cheikho), *Şu'arâ'u'n-Nasrâniyye* (Beyrut 1890, I, 197-204) adlı eserinde, onun şiirlerinin büyük bir bölümünü bir araya getirmeye çalışmıştır. Ayrıca *Divân*'ını tanınmış doğu bilimci F.Krenkow (öl. 1953), Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki (Fâtih, nr. 5303, vr.73a-79b, H.VII. asır) yegâne nüshasını esas alarak, Beyrut'ta *el-Meşrik* mecmuasında⁵² (XX (1922), s. 591-611) ve müstakil olarak yayımlanmış (Beyrut 1922, el-Hâris b. Hillize'nin divanı ile beraber) ve O. Rescher (öl. 1972) tarafından Almancaya da tercüme edilmiştir⁵³ (*Orientalische Miscellen*, II, 1926, s.100-110).

'Amr b. Kulsûm'un *Mu'allaka*'sı, ona isnat edilen şiirlerin en güzeli olup, *Mu'allakât*⁵⁴'ın beşinci kasidesini teşkil etmektedir. Şairin, bu kasidesinin ilk bölümünü, 'Amr b. Hind'i ziyarete geldiği zaman onun huzurunda okuduğu söylenmektedir. Kasidenin ikinci kısmını ise, Hîre hükümdarını öldürdükten sonra

⁴⁸ Butrus el-Bustâni, *a.g.e.*, s.157.

⁴⁹ "Amr b. Kulsûm", *TA*, II, 389.

⁵⁰ Muharrem Çelebi, "Amr b. Kulsûm", *DIA*, III, 86.

⁵¹ en-Necâşi, *er-Ricâl*, Bombay 1317, s.350; el-Kuhpâ'i, *Mecma'u'r-Ricâl*, Kum 1364, VI,273; Fu'âd Sezgin, *a.g.e.*, II/2, s.38; Ahmet Subhi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi*, I, İstanbul 1996, s.92.

⁵² Krş. A.Haffner, "Amr", *JA*, I,414; R.Blachère, "'Amr b. Kulthûm", *EP* (İng.), 1,452; 'Omer Ferrûh, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*, Beyrut 1388/1968, I,145; Muharrem Çelebi, "Amr b. Kulsûm", *DIA*, III, 86; Ahmet Subhi Furat, *a.g.e.*, s.92.

⁵³ Fu'âd Sezgin, *a.g.e.*, II/2, s.38.

⁵⁴ *Mu'allakât* hakkında geniş bilgi için bk. Bodevi Tabâne, *Mu'allakâtü'l-Arab*, Kahire 1387; A.F.L.Beeston, "Mu'allakât", çev Süleyman Tülüçü, *AÜİFD*, III (1979), s.419-427; Süleyman Tülüçü, *Mu'allakât ve Şairleri Üzerinde İncelemeler*, Basılmamış Seminer Çalışması: II, Erzurum 1979; a.mlf., "Mu'allakât'ta 'Nesîb'", *TDED*, XXIV-XXV (1980-1986), s.429-440; a.mlf., "Mu'allakât, Şerh ve Baskıları, Tercümeleleri", *AÜİFD*, VI (1986), s.253-265.

tamamlamıştır⁵⁵. Ünlü filolog el-Asma’î (öl.216/831)’nin kanaatine göre ise kaside, Tağlib ile Bekr kabileleri arasında çıkan yeni bir anlaşmazlığı, kabilelerinin temsilcisi sıfatıyla, ‘Amr b. Kulsûm ve el-Hâris b. Hıllize’nin iki taraf arasında ara buluculuk etmesi için Hîre Hükümdarı ‘Amr b. Hind’e arz ettikleri esnada bir defada söylenmiştir⁵⁶. Diğer rivayetler de dikkate alındığında bu ünlü kasidenin muhtelif vesilelerle tamamlandığı anlaşılır⁵⁷. ‘Amr b. Kulsûm onu Mekke mevsiminde ‘Ukâz panayırında hutbe tarzında inşat eylediğinden, bu şiir şöhret bularak Tağlib kabilesi halkının büyük ve küçüğünün ağızlarından düşmez olmuş⁵⁸ ve Bekr kabilesine mensup bir şair, günün birinde “‘Amr b. Kulsûm’un söylediği bir kaside Tağlib’i her türlü asîlâne hareketten alıkoydu. Başlangıçlarından beri hep onunla övünür dururlar. Ey insanlar, şu bıkmayan, usanılmayan övünmeden artık bizi kurtarın!” demiştir⁵⁹.

Akıcı, sade ve külfetten uzak bir dille yazılmış olan şiirde tabiat tasvirlerinden çok fâhr ve hamaset unsurları ağırlıktadır. Meselâ *Mu'allaka*'sının⁶⁰ bir beytinde şöyle der:

أَلَا لَيَجْهَلْنَ أَحَدًا عَلَيْنَا فَجْهَلْ فَوْقَ جَهْلِ الْجَاهِلِيْنَا

“Hele kimse, bize karşı zorbalık etmesin; o zaman her zorbadân daha zorba oluruz.”⁶¹

Ayrıca onun *Mu'allaka*'sında açık *teşbih* unsurlarına ve birkaç *mu'arreb* (Arapçalaşmış) kelimeye de rastlıyoruz. Meselâ o, bu şiirinde Farsça kökenli bir

⁵⁵ Muharrem Çelebi, “Amr b. Kulsûm”, *DİA*, III, 86; Ahmet Subhi Furat, *a.g.e.*, s.92.

⁵⁶ Butrus el-Bustânî, *a.g.e.*, s.158

⁵⁷ Nihad M.Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s.56-72; Muharrem Çelebi, “Amr b. Kulsûm”, *DİA*, III, 86.

⁵⁸ *Kütübü'l-Ağâni*, XI, 36; H.Mehmed Zihni, II, 193.

⁵⁹ Nihad M.Çetin, *a.g.e.*, s.10-11.

⁶⁰ ez-Zevze'î, *a.g.e.*, s.127.

⁶¹ Krş. Şerafeddin Yalıtıkaya, *a.g.e.*, s.91; Nafiz Danışman, “Cahiliyye Kelimesinin Mânâ ve Menşe’i”, *AÜİFD*, VI/1-4 (1956), s.194; Süleyman Tütüçü, “‘Câhiliyye’ Kelimesinin Mânâ ve Menşe’i”, *AÜİFD*, IV (1980), s.281.

kelime olan ve “kırmızı boya” anlamına gelen “urcuvân” kelimesini teşbih örgüsü içinde şu şekilde kullanmıştır⁶²:

كَمَا نَ ثِيَابَنَا مِنَّا وَمِنْهُمْ خُضِبْنَ بِأَرْجُوَانٍ أَوْ طَلِينَا

“Bizim ve onların elbiseleri erguvan ile kırmızıya boyanmış veya kırmızı bir boya ile sıvanmış gibiydi.”⁶³

‘Amr’ın *Mu’allaka*’sı folklorik bir değere de sahiptir. Câhiliyye Arapları’nın dinî yaşayışları, gelenekleri, sanatları, raksları, kadınların putların etrafında dönmeleri, savaşa katılmaları, savaş atları, çocukların ağaçtan yapılmış kılıçlar ve toplarla oynamaları gibi konular hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. *Mu’allaka*’sının sonlarında yer alan bir beytinde şair, kafil hâlindeki develeri denizlerdeki gemilere benzetmekte ve Tağlibîler’i denizlerin üstünü gemilerle doldurmuş olmalarıyla övünmektedir. Dolayısıyla bu beyitte Câhiliyye devri şairlerinde nâdir görülen deniz ve gemi tasvirlerinden biri yer almaktadır⁶⁴. Klâsik tarzda sevgili anılırken, kabilesiyle birlikte obayı (*dâr:yurt*) terk edince obadan artakalan izlerin (*talel*, çoğ.:*atlâl*) tasviri ile kasideye başlandığı halde⁶⁵, ‘Amr b. Kulsûm kasidesine zafer sevincini kutlamak için şarap içmenin keyfini tasvirle başlamaktadır.

‘Amr, kendileriyle savaşan düşmanlarının dahi kendileri gibi kahramanlık gösterdiklerini itiraf ve takdir etmiş olduğu için onun bu kasidesine *Munsife* (insaf edici, insafılı) de denilmiştir⁶⁶.

⁶² ez-Zevzenî, *a.g.e.*, s.126.

⁶³ Şerafeddin Yaltkaya, *a.g.e.*, s.91; İnci Koçak, “Mu’allaka’lardaki Bazı Yabancı Sözcükler”, *DD*, III/3 (1977), s.190.

⁶⁴ H.Kindermann, “Sefine”, *IA*, X,3 (2; Muharrem Çelebi, “Amr b. Kulsûm”, *DIA*, III, 86.

⁶⁵ Bu hususta geniş bilgi için bk. Süleyman Tülüçü, “Mu’allakât’ta ‘Nesîb’”, *TDED*, XXIV-XXV (1980-1986), s.429-440.

⁶⁶ Şerafeddin Yaltkaya, *a.g.e.*, s.84.

Tarihçilerin kaydettiklerine göre, aslında 1.000 beyitten fazla olan 'Amr'ın bu şiiri, "nûn" kafiyeli ve vâfir bahrinde olup, Ebû Bekr İbnu'l-Enbârî (ö.l.328/940) şerhinde 94, Ebû Zeyd el-Kureşî (IV./X. yüzyıl ?)'nin *Cemheretu Eş'âri'l-'Arab*'ında 115, ez-Zevzenî (ö.l. 486/1093) şerhinde 103, el-Hatîb et-Tibrîzî (ö.l.502/1109) şerhinde 99, eş-Şinkîfî (ö.l. 1331/1913) şerhinde 106, Şerafeddin Yaltkaya (ö.l. 1947) çevirisinde 110 beyit olarak zapt olunmuştur⁶⁷.

'Amr b. Kulsûm'un *Mu'allaka*'sı, matbu ve yazma hâlindeki umumî *Mu'allaka* şerhlerinin⁶⁸ hepsinde yer almakta olup, İbn Keysân (ö.l. 299/911) tarafından *Şerhu Mu'allakati 'Amr b. Kulsûm* adıyla yapılan şerhi Kahire'de M. İbrâhîm el-Bennâ tarafından neşredilmiştir⁶⁹ (1980). Ayrıca diğer *Mu'allaka*'larla birlikte veya müstakil olarak Doğu (Farsça, Türkçe, Urduca v.b.) ve Batı (Lâtince, Fransızca, Almanca, İngilizce, İspanyolca, Lehçe v.b.) dillerine tercüme edilmiştir⁷⁰.

'Amr b. Kulsûm'un *Mu'allaka*'sının tam olarak Türkçeye tercümesi ilk defa M.Şerafettin Yaltkaya tarafından yapılmıştır (*Yedi Askı*, İstanbul 1943, s.85-98). Son yıllarda da İsmet Zeki Eyuboğlu (*Yedi Askı, Arap Şiirinin İlk Parlak Dönemi*, İstanbul 1985, s.168-204), ve Sadık Yalsızuçanlar (*Muallakât-ı Seb'a-Yedi Askı*, İstanbul 1998, s.168-204), manzum olarak Türkçeye tercüme etmişlerdir. Şemseddin Sâmî (ö.l. 1904)'nin *el-Mu'allakâtu's-Seb'* (Konstantîniyye 1320) adlı *Mu'allaka* çevirisi; tamamlanmamış, notlar hâlinde olup, basılmamıştır⁷¹. Diğer kısmî ve parça hâlindeki tercümeleri ise şunlardır: Şerafeddin (Yaltkaya), "Arab Edebiyatı", *Bilgi Mecmuası*, c.I, sy.4 (Şubat 1329),

⁶⁷ Krş. Mehmed Fehmî, *a.g.e.*, s.762.

⁶⁸ Bu şerhlerden Ebû Ca'fer en-Nahhâs (ö.l.338/950)'in şerhi de (*Şerhu'l-Kasâ'idi't-Tis'i'l-Meşhûrât*, I-II, nşr. Ahmed Hattâb, Bağdat 1393/1973) basılmış bulunmaktadır.

⁶⁹ Muharrem Çelebi, "Amr b. Kulsûm", *DİA*, III, 86; İsmail Durmuş, "İbn Keysân", *DİA*, XX,135.

⁷⁰ Bu hususta geniş bilgi için bk. Fu'âd Sezgin, *a.g.e.*, II/1, s.74-75,77,81.

⁷¹ Ömer Faruk Akün, "Şemseddin Sâmî", *İA*, XI,415; Ağâh Sırrı Levend, *Şemseddin Sami*, Ankara 1969, s.99.

s.390-393; Mehmed Fehmî, *Târîh-i Edebiyyât-ı 'Arabîyye*, I, İstanbul 1332/1917, s.765-794; Necip Fazıl Kısakürek, *Edebiyat Mahkemeleri*, İstanbul 1997, s.92-93.

'Amr b.Kulsûm'un henüz 15 yaşında iken kabilesine reis olması, onun güçlü ve muktedir bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Gururlu ve izzet-i nefesine son derece düşküdü. Âlicenaptı ve çok cömert bir kimse idi⁷².

'Amr b. Kulsûm'un kabilesi Tağlib'in bazı kolları arasında Hristiyanlık yayılmakla beraber, onun Hristiyan olduğuna dair şiirlerinde hiçbir işaret mevcut değildir⁷³. O, daha ziyade Câhiliyye dönemi teamül ve geleneklerine bağlı bir kimse idi. Bununla beraber, tanınmış edebiyat tarihçisi L. Şeyho, *Şu'arâ'u'n-Nasrâniyye* (I. Beyrut 1890) adlı eserine, Hristiyan oldukları şüpheli diğer şairlerle birlikte onu da almıştır.

Savaşçı, yiğit, şaraba kadına düşkün olan 'Amr şiirlerinde bu duygularını açıkça, coşkununla dile getirir. Şiirlerinden çok atılgan, kimseye boyun eğmeyen, sözünün eri bir kimse olduğu anlaşılır. Dili akıcı, yalın söyleyişi güçlüdür. Arap şiiri üzerinde çalışanları ilgilendiren konulardan biri de şairin dilindeki uyumlu söyleyiş, ses yoğunluğudur. 'Amr da öteki *Yedi Askı* şairleri gibi gerçekçidir. Şiirinin konusu yaşadığı, bir savaşçı olarak katıldığı olaylardır. Sevgiliyle ilgili bölümlerinde söyleyişi çok duygulu, yiğitliği işleyen kesimlerinde tok seslidir. Şiirinde uyuma, genel düzene önem verir. Beyitler arasında anlam bütünlüğünü bozmadan başarıyla sürdürür. Kendisinden sonra gelen Arap şairleri üzerinde etkisi açıkça görülür. Kılıç vuruşları, kargı atışları, saldırılar şiirinde öylesine canlılıkla işlenir ki okuyucu bu olayları yaşar gibi olur⁷⁴.

Diğer taraftan, 'Amr'ın bir beytinin aşağıdaki satırı şüyu bularak *darb-ı mesel* hâline gelmiştir:

⁷² Krş. Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemheretu Eş'âri'l-'Arab*, nşr. 'Alî Fâ'ûr, Beyrut 1406/1986, s.95.

⁷³ Krş. H.Kindermann, "Tağlib", *IA*, XI,622

⁷⁴ İsmet Zeki Eyuboğlu, *a.g.e.*, s.43

مَنْ عَالَ بَعْدَهَا فَلَا أُجْتَبَرُ

“(Daha) sonra fakirleşen, (artık) eski hâline gelmez.”⁷⁵

Ebû ‘Ubeyd el-Bekrî’nin kaydettiğine göre o, bu şiirini Benî Hanîfe üzerine baskın yaptığı zaman söylemişti⁷⁶.

‘Amr b. Kulsûm’un, yaşadığı dönemin büyük şairlerinden biri olduğu muhakkaktır. Mu’âviye b. Ebî Sufyân (öl.60/680) onun hakkında şöyle demiştir: “‘Amr b. Kulsûm ve el-Hâris b. Hillize’nin kasideleri, Araplar’ın övünç (mefâhir) vesilesidir. Onlar uzun zaman Kâbe’ye asılmışlardı.”⁷⁷ Emevî dönemi şairlerinden el-Kumeyt (öl.126/743), onu en büyük şair olarak görür⁷⁸. ‘Îsâ b. ‘Omer es-Sekafî (öl.149/766), onun bilgi sahibi, şiire düşkün ve *Yedi Mu’allaka* şairinin en cömerti olduğunu söyler⁷⁹. Mutarrif (öl. 356/967), yine ‘Îsâ b. ‘Omer’in: “Araplar’ın (bütün) şiirleri terazinin bir kefesine, ‘Amr b. Kulsûm’un şiiri diğer kefesine konsa, muhakkak ‘Amr’ın şiiri ağır gelirdi” dediğini rivayet etmektedir⁸⁰. Bununla birlikte, İbn Dureyd (öl.321/933)’in Ebû Hâtim es-Sicistânî (öl.248/862)’den naklettiğine göre o, el-Asma’î’ye ‘Amr b. Kulsûm’un büyük bir şair (*fahl*) olup olmadığını sormuş, o da “o, büyük bir şair değildir” cevabını vermiştir⁸¹.

⁷⁵ Ebû ‘Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, *Kitâbu’l-Emsâl*. nşr. ‘Abdulmecid Katâmiş, Beyrut 1400/1980, s.257; el-Meydânî, III,331

⁷⁶ Ebû ‘Ubeyd el-Bekrî, *Fastu’l-Mekâl fi Şerhi Kitâbi’l-Emsâl*. nşr. ‘Abdulmecid ‘Abidin-İhsân ‘Abbâs, Hartum 1958, s.295.

⁷⁷ Nâsiruddîn el-Esed, *Mesâdiru’ş-Şi’ri’l-Câhili*, 7. baskı, Beyrut 1988, s.171.

⁷⁸ Ebû Zeyd el-Kureşî, *a.g.e.*, s.105; İbn Reşîk, *a.g.e.*, 1,97; es-Suyûtî, *el-Mużhir*, II, 481-482; Mehmed Fehmî, *a.g.e.*, s.563.

⁷⁹ Ebû Zeyd el-Kureşî, *a.g.e.*, s.95.

⁸⁰ *A.e.*, s.96.

⁸¹ el-Asma’î, *Fuhûletu’ş-Şu’arâ*, nşr. Charles C.Torrey, Beyrut 1389/1971, s. 11; el-Merzubânî, *el-Murvaşşah*, nşr. ‘Alî M. el-Bicâvî, Kahire 1385/1965, s.106.

'Amr b. Kulsûm'un Şiirinden Örnekler:

*Mu'allaka'sının ilk 10 beyti ve çevirisi*⁸²:

1- أَلَا هُبِّي بِصَحْحِكَ فَاصْبِحِينَا	2- وَلَا تُبَيِّئِي خُمُورَ الْأَنْدَرِينَا
3- مُشْتَعَةً كَأَنَّ الْحُصَّ فِيهَا	4- إِذَا مَا الْمَاءُ خَالَطَهَا سَخِينَا
5- تَجُورُ بِذِي اللَّيَانَةِ عَنْ هَوَاهُ	6- إِذَا مَا ذَاقَهَا حَتَّى يَلِينَا
7- نَرَى اللَّحْزَ الشُّحِيحَ إِذَا أَمَرَتْ	8- عَلَيْهِ لَمَالِهِ فِيهَا مُهْبِنَا
9- صَبْنَتِ الْكَأْسَ عَنَّا أَمْ عَمِرُوا	10- وَكَانَ الْكَأْسُ مَجْرَاهَا الْيَمِينَا
11- وَمَا شَرُّ الثَّلَاثَةِ أَمْ عَمِرُوا	12- بِصَاحِبِكَ الَّذِي لَا تُصْبِحِينَا
13- وَكَأْسٍ فَذُ شَرِّتُ بِبِعَابِكَ	14- وَأُخْرَى فِي دِمَشْقٍ وَقَاصِرِينَا
15- وَإِنَّا سَوْفَ نُذَرِكُنَا الْمَنَائِيَا	16- مُقَدَّرَةً لَنَا وَمُقَدَّرِينَا
17- قَبِي قَبْلَ التَّفْرِقِ يَا ظَعِينَا	18- نُخَبِّرُكَ الْيَقِينِ وَتُخْبِرِينَا
19- قَبِي نَسْأَلُكَ هَلْ أَحَدْتِ صَرْمًا	20- لِوَشْكِ الْبَيْنِ أَمْ خُنْتِ الْأَمِينَا

1- Ey kadın, uykudan uyan, büyük ve kalın kadehinle bize sabah şarabı sun ve Enderîn⁸³ şaraplarından arta bırakma.

2- (Bize şarabı), içine biraz sıcak su katarak sun, ki su katılmakla o şarap, içinde Yemen safran çiçeği var gibi (güzel bir kırmızı renk almış) olur.

3- Bu şarap, herkesi işinden vazgeçirir; bundan bir tadan bütün gamı ve tasayı unuttur.

4- Sıkı elli ve mal canlısı olan kimselerin, içince ne kadar cömert olduğunu görürsün.

⁸² Bu beyitler ve çevirileri için bk. ez-Zevzenî, *a.g.e.*, s.118-119; et-Tibrîzî, *a.g.e.*, s. 254 v.dd.; Mehmed Fehmî, *a.g.e.*, s.765 v.dd.; Şerafeddin Yalçınkaya, *a.g.e.*, s.85 v.dd.; İsmet Zeki Eyuboğlu, *a.g.e.*, s. 43 v.dd.; Sadık Yalısızuçanlar, *Muallakât-ı Seb'â-Yedi Askı*, İstanbul 1998, s.168 v.dd.

⁸³ Şam (Suriye)'de şarabıyla meşhur bir köy (bk. ez-Zevzenî, *a.g.e.*, s.118; et-Tibrîzî, *a.g.e.*, s.254; Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, Beyrut 1397/1977, I, 260; İbn İllişâm, *Şerhu Kasîdeti Kâ'b b. Zuheyr*, nşr. Mahmûd Hasan Ebû Nâci, 2. baskı, Dımaşk 1402/1982, s.89; 'Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hâşiyetü 'alâ Şerhu Bânet Su'âd*, I, 481-482; Mehmed Fehmî, *a.g.e.*, s.765; Şerafeddin Yalçınkaya, *a.g.e.*, s.85 dipnot).

5- Ey Ümmü 'Amr, kadeh sağdan gelecek iken, bize sunmamak için onu soldan vermeye başladı.

6- Ey Ümmü 'Amr, senin sabah şarabı sunmadığın arkadaşın, (buradaki) üç (kimsenin) kötüsü değildir.

7- Ben; Ba'lebek'te, Dimaşk ve Kāsırîn⁸⁴'de nice kadehler devirmiş kişiyim.

8- Ölüm, arkamızdan yetişmektedir. O, bize ve biz ona mukadderiz (içelim artık, kurtuluş yok ondan).

9- Ey göç eden kadın, biraz dur da ayrılmadan önce sana şüphe etmeyeceğin şeylerden haber verelim; sen de bize haber ver.

10- Ey kadın, dur, dur: sana soralım: Ayrılık yakınlaştığından ötürü mü sen kendini benden çekmek istiyorsun? Yoksa (sana her zaman sâdik kalacak) güvenilir kimseye bir oyun mu oynadın?⁸⁵

⁸⁴ Ba'lebek (Baalbek), Dimaşk, Kāsırîn: Suriye'de üç belde (bk. Yâkût el-Hamevî, I,453, II,463, IV,297).

⁸⁵ 'Amr b. Kulsüm; hayatı, eseri, edebî kişiliği ve şiirleri hususunda ayrıca bk. es-Suyûtî, *Şerhu Şevâhidü'l-Muğni*, nşr. Ahmed Zâfir Kücân. Beyrut, ts., I,119-121; C. de Perceval, *Essai sur l'Histoire des Arabes avant l'Islamisme*. Paris 1847, II,363-365,373-384. Mustafâ el-Galâyîni, *Ricâlu'l-Mu'allakâtü'l-'Aşr*, Beyrut 1331/1913, s.188-208; O.Rescher, *Abriss der Arabischen Litteraturgeschichte*, Stuttgart 1925, I, 61-62; Y.E.Serkis, *Mu'cemu'l-Matbû'ati'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arabe*, Kahire 1346/1928, I,1382-83; Fu'âd el-Bustânî, *'Amr b Kulsüm ve el-Hâris b. Hillize, el-Mu'allakatân*, er-Revâ'i, nr.26, Beyrut 1929; Ahmed Hasan ez-Zcyyâl, *Târihu'l-Edebi'l-'Arabi*, 25. baskı, Kahire, ts., s.64-66; C.Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Literatur, Supplementband*, Leiden 1937, I,51-52; Ahmed el-Iskenderî v.dğr., *Târihu'l-Edebi'l-'Arabi*, Kahire 1949, s.138-141; C A.Nallino, *La Littérature Arabe*, trad.Fr., Ch.Pellat, Paris 1950, s.43-44; R.Blachère, *Histoire de la Littérature Arabe*, Paris 1952, s.251-252; 'O.R.Kehhâlc, *Mu'cemu'l-Mu'ellifîn*, Dimaşk 1378/1959 VIII, II; K.A.Fariq, "Pre-Islamic Arabic Poetry and Poets", *Studies in Islam*, IV/4, New Delhi 1967, s. 197-201; H.A.R.Gibb, *Arabic Literature, An Introduction*, Oxford 1974 s.22-23,42; 'Inâd Gazvân İsmâ'îl v.dğr., *el-Edebu'l-'Arabi*, Bağdat 1394/1974, s.65-67; M.el-Hidr Huseyn, *Nakzu Kitâbü "Fi'ş-Şi'ri'l-Câhili"*, nşr. 'Alî er-Rızâ et-Tünisî, Beyrut 1397/1977, s.329-334; Mevlânâ M.İsmâ'îl es-Selefi, *Şerhu'l-Mu'allakâtü's-Seb'*, Lahor 1399/1979, s.200-240; Reşîd Yûsuf 'Atallâh, *Târihu'l-'Adâbi'l-'Arabiyye*, nşr. 'Alî Necîb 'Atavi, Beyrut 1405/1985, I,63-66; Hannâ el-Fâhûri, *el-Câmi' fi Târihi'l-Edebi'l-'Arabi -el-Edebu'l-Kadîm*, Beyrut 1986, s.197-203; Mustafâ Meral Çörtü, *Amr İbn Kulsüm'un Hayatı ve Mu'allakası*, İst. Ün.Ed.Fak.Doğu Dilleri ve Edebiyatları Lisans Tezi, 1969; Süleyman Tülücü, *Mu'allakât ve Şairleri Üzerinde İncelemeler*, Basılmamış Seminer Çalışması: II, Erzurum 1979, s.71-74; Nurullah Yılmaz, *Mu'allakatu Seb'a'nın Muhleva Yönünden İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1990, s.20-21; Muhammed Ali Arpacı, *Amr b. Kulsüm'un Hayatı ve Mu'allakası*, Diploma Çalışması, Erzurum 2000.

Kısaltmalar

- AtÜİFD* : Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Erzurum).
AÜİFD : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Ankara).
AÜİİFD : Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakülte Dergisi (Erzurum).
DD : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Dergisi (Ankara).
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, I-, İstanbul 1988-.
EP (İng.) : *The Encyclopaedia of Islam*, I-, New Edition, Leiden 1960-.
İA : *İslâm Ansiklopedisi*, I-XIII, İstanbul 1940-1988.
TA : *Türk Ansiklopedisi*, I-XXXIII, Ankara 1943-1986.
TDED : *İst. Ün. Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* (İstanbul).